

Гороховська Т.В., кандидат педагогічних наук,
доцент, викладач кафедри соціально-
гуманітарних дисциплін
Інституту кримінально-виконавчої
служби ДПтС України

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МОВИ ПРАВА

У євроінтеграційному поступі України роль юридичної науки й освіти є надзвичайно важливою, оскільки від їхнього рівня розвитку залежить реалізація таких важливих завдань, як здійснення правової реформи, адаптація законодавства України до законодавства ЄС, створення ефективної правової системи і громадянського суспільства, підвищення якості законотворчої та правозастосовчої діяльності, що, у свою чергу, сприятиме утвердженню України як високорозвиненої, соціальної за своєю сутністю, демократичної, правової держави, в якій визнається та діє принцип верховенства права [1, с. 5].

Мова та право належать до числа найбільших цінностей культури, що мають фундаментальне значення для людського буття. Мова характеризує людей як істот розумних: за допомогою слів систематизується досвід освоєння навколишнього світу та формулюються думки. Право створюється для утвердження та захисту єдиного справедливого порядку, який забезпечує всім учасникам суспільних відносин однакову міру свободи.

Мова права відіграє у суспільстві надзвичайно важливу роль: за допомогою мовних одиниць закріплюються законодавчі поняття, які обслуговують правову сферу життя суспільства. Фактично мова права є найважливішою ланкою, яка забезпечує

зв'язок між людиною та суспільством. Тому мова є такою соціальною реальністю, яка потребує спеціального нормативноправового регулювання, а саме: лише за допомогою права (перш за все конституційного права) встановлюються не тільки основи використання мови в різних сферах суспільного життя, а й напрями розвитку мови.

Мова права є однією з професійних мов, яка виникла на основі літературної національної мови і характеризується сукупністю певних лінгвостилістичних параметрів і вимог до сучасного юридичного тексту. Мова права містить у собі низку відносно самостійних видів: мову законодавства і підзаконних правових актів, мову правозастосовної практики, мову юридичної науки і юридичної освіти, мову юридичної журналістики та ін. Крім того, предметна специфіка галузей права визначає додаткові особливості кожної з цих підмов, які у свою чергу також підрозділяються на декілька видів - мови цивільного, адміністративного, кримінального, міжнародного права тощо, мови відповідних видів судочинства і т. ін. Філологічна освіченість правника має неабияке значення, оскільки мовлення у його практичній діяльності є і носієм інформації, і засобом впливу, тому воно має бути науковим, об'єктивним, логічним, переконливим. У юридичній термінології не повинно бути двозначного тлумачення термінів, бо від точності формулювання думки та відповідного слововживання іноді залежить доля людини. Для розуміння названих процесів і необхідно ознайомити курсантів з поняттями «термін», «юридичний термін», «юридична термінологія».

У науковому плані на проблеми, пов'язані з упорядкуванням україномовного поняттєвого апарату юриспруденції та подальшим дослідженням питань юридичної термінології, звернули увагу українські мовознавці та юристи:

О.А. Сербенська (особливо з погляду історії становлення та функцій субмови права), Г.С. Онуфрієнко (словотвір), С.П. Головатий, Ю.Є. Зайцев та І.Б. Усенко (загальна характеристика мови законодавства), Н.В. Артикуца, Ю.Ф. Прадід (теорія юрислінгвістики), І. М. Гумовська (словотвір і семантико-функціональні аспекти юридичної терміносистеми), В.М. Демченко та М.І. Леоненко

(функціонування юридичної термінології), І.М. Кочан і А.С. Токарська (культура юридичної мови), а також О.Л. Копиленко, В.П. Сімонок, З.А. Тростюк (різні лінгвістичні характеристики юридичних термінів) та ін.

Літературна мова, крім загальноживаної частини, має численні підмови, які задовольняють потреби спілкування людей у найрізноманітніших сферах. Однією з таких підмов є наукова мова (мова науки й техніки, фахова мова), найголовнішу частину якої становить термінологія.

Термін - це слово або словосполучення, що означає чітко окреслене поняття якої-небудь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя [2, с. 1241]. Однією з важливих вимог до терміна є його прозорість, зрозумілість - критерій, якого можна дотриматися, спираючись на ресурси мови, в якій цей термін існуватиме.

Аналіз лексикографічних видань із галузі права дозволив визначити особливості становлення понять «термін», «юридичний термін» та «юридична термінологія» в історичному аспекті, представити еволюцію лексикографічних тенденцій та систематизувати теоретичні засади фахової лексикографії української мови.

Вивчення проблем термінології надзвичайно актуальне з кількох причин. По-перше, термінологія є потужним джерелом поповнення лексичного складу високорозвинених сучасних мов. Саме термінологія як частина природної людської мови є найбільш універсальним засобом зберігання, передавання, оброблення інформації, обсяги якої зростають шаленими темпами: за даними науковців, зараз її обсяги подвоюються через кожні п'ять-сім років, що спричиняє так званий «термінологічний вибух» (появу великої кількості нових термінів).

По-друге, наукове знання інтернаціональне за своєю природою. У сучасному світі відбуваються потужні інтеграційні процеси, які не оминають наукової сфери і висувають проблему міжнародної стандартизації термінів як основи для порозуміння між фахівцями різних країн.

По-третє, українська термінологія, яка повинна розвиватися разом із термінологіями інших національних мов, має низку специфічних проблем, зумовлених історично, гостру

потребу у створенні національних термінологічних стандартів, термінологічних словників тощо. Юридичні терміни української мови функціонують у сформованій системі, що має тривалий період розвитку та різні джерела становлення

Отже, українська юридична термінологія сформувалася як система у процесі тривалого історичного розвитку. На особливості становлення і функціонування субмови права вплинули інтра- та екстралінгвальні чинники, що зумовили як загальні, так і специфічні закони розвитку термінології національної мови: структурно-системні параметри, еволюційні закономірності зміни мовних форм, функціональні характеристики мовних одиниць та їх комунікативний потенціал, інтерференційні процеси у сфері субмови права, особливості мовних контактів із спорідненими і неспорідненими мовами тощо.

Список використаних джерел

1. Вербенєц М.Б. Юридична термінологія української мови: історія становлення і функціонування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01. - К., 2004. - 21 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укладач і головний редактор В.Т. Бусел. - К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. - 1426 с.